

ДО 190-РІЧЧЯ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Науковий вісник Чернівецького
університету імені Юрія Федьковича:
Історія. № 2. 2024. С. 6—20
History Journal of Yuriy Fedkovych
Chernivtsi National University. № 2. 2024.
pp. 6—20
DOI <https://doi.org/10.31861/hj2024.60.6-20>
hj.chnu.edu.ua

УДК 821.161.2.09Федькович(092)

© **Микола Юрійчук*** (Чернівці)

«БО Я ДЛЯ УКРАЇНИ ЛИШ ЖИЮ!» СЛОВО ПРО ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

Його заслуги для Буковини величезні
і через те, що він розвіяв у нас темряву вузькоглядности,
що він перший показав, що нам нема що відділюватися
від рідних братів у Галичині, на Україні,
бо ми один народ, одна наша мати, одна наша мова.

СТЕПАН СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ

(З доповіді про Юрія Федьковича, виголошеної 6 липня 1886 р.
на вечорі, присвяченому 25-річчю літературної діяльності письменника).

У розвідці йдеться про місце національної ідеї в житті та творчості Юрія Федьковича. У цьому зв'язку
схарактеризовано особливості формування національної ідентичності буковинця, вплив на ці процеси фольклору
та Шевченкової поезії. Значну увагу приділено педагогічній діяльності Ю. Федьковича на посаді інспектора
народних шкіл Вижницького повіту, його боротьбі за українську школу, рідну мову навчання та створення
відповідних підручників. Висвітлено також працю письменника як першого редактора газети «Буковина» і
значення часопису для утвердження в суспільстві ідеї національної єдності українців. Проаналізовано художнє
осмислення патріотичної проблематики у творах Ю. Федьковича та його публіцистиці. Зроблено висновок, що
Федькович був одним із найважливіших поборників соборності українських земель та незалежності України.

Ключові слова: Юрій Федькович, патріотизм Ю. Федьковича, національна ідея, соборність, антимосковський
мотив у творчості, патріотичне виховання.

Mykola Yuriichuk (Chernivtsi)

«BECAUSE I LIVE ONLY FOR UKRAINE!» A WORD ABOUT YURIY FED'KOVYCH

Abstract. The research examines the role of Ukrainian national idea in the life and works of Yuriy Fed'kovych, and the
writer's patriotism. In this context, it primarily characterizes the socio-political situation in Bukovyna in the 19th century,
the peculiarities of Y. Fed'kovych's national identity formation, the influence of folklore and Shevchenko's poetry, and
Ukrainian literature in general on these processes. It also discusses the Bukovynian writer's personal contacts with certain

* Підготовка до передруку Лідії Ковалець

докторка філологічних наук, професорка кафедри української літератури Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

Doctor of Philology, Professor, Department of Ukrainian Literature, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

orcid.org/0000-0003-3022-522X

e-mail: l.kovalets@chnu.edu.ua

** Ця науково-популярна студія кандидата філологічних наук, доцента кафедри української літератури
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Миколи Юрійчука (1930-2014) побачила світ
окремим виданням у 2002 році у видавництві «Рута» й після семінарію у співавторстві з З. Івашкевич «Юрій
Федькович» (Київ : Вища школа, 1981) була однією з його найважливіших праць про видатного письменника,
громадсько-культурного та освітнього діяча. Вона й нині не втратила своєї значущості.

Eastern Ukrainian figures — M. Drahomanov and O. Konyskyi. Considerable attention is paid to Y. Fed'kovych's pedagogical activities as an inspector of public schools in Vyzhnytsia district, his struggle for Ukrainian schools, native language instruction, and the creation of appropriate textbooks. The paper also highlights the writer's work as the first editor of the «Bukovyna» newspaper and the periodical's significance in establishing the idea of national unity of Ukrainians in society. The study analyzes Y. Fed'kovych's artistic interpretation of patriotic themes in works featuring Eastern Ukrainian motifs, those dedicated to Oleksa Dovbush, Lukian Kobylitsia, Ivan Mazepa, and Bohdan Khmelnytskyi, as well as those that openly condemn the expansionist policy of Russian tsarism. During the Soviet era, these works were not published for obvious reasons. In this regard, special attention is paid to Y. Fed'kovych's journalistic article «Before It's Too Late!» (1869), where Moscovism is interpreted as dangerous for the Ukrainian national movement. The writer's role in developing Ukrainian national consciousness in Bukovyna under Austrian rule is emphasized. The conclusion states that Fed'kovych was one of the most prominent advocates for the unity of Ukrainian lands and Ukraine's independence.

Keywords: Yurii Fed'kovych, Y. Fed'kovych's patriotism, national idea, unity, anti-Moscow motif in creative works, patriotic education.

Уся багатогранна громадсько-культурна діяльність Юрія Федьковича, письменника, педагога, редактора, — то приклад вірного служіння народові, гідний подиву і безсмертя подвиг. У XIX ст., коли жив і працював Ю. Федькович, Буковина входила до Австрійської (з 1868 р. — Австро-Угорської) імперії і перебувала на колоніальному становищі. З прилученням у 1774 р. Буковини до Австрії тривав приплив сюди румунів, разом з тим розпочався й дуже швидкими темпами розвивався процес австрійсько-німецької колонізації краю. Реальна влада на Буковині належала австрійцям та німцям. Населення Буковини опинилося під пресом імперської політики, визначальним принципом якої було «поділяй і володарюй». Практично ця політика (в австрійському варіанті) виявилася в поділі націй, що населяли імперію, на привілейованих і непривілейованих, у розпалюванні національної ворожнечі між ними. Привілейовані нації прагнули використати своє протекціоністське становище для задоволення власних інтересів і потреб, зневажаючи інтереси й потреби народів непривілейованих, ставали фактично допоміжним інструментом імперської політики австрійського уряду. Австрія ніколи не зрікалася антинародної імперської політики — навіть тоді, коли перейшла з 1867 року на конституційний шлях розвитку, стала ліберальнішою. І. Франко не раз розкривав суть цієї австрійської політики. У статті «Австрийський кризис» писав, зокрема: «Уряд, крім того, систематично, інколи несвідомо й інколи цілком свідомо підтримує національну ворожнечу й озлоблення одних націй проти інших, бачачи в цьому джерело своєї сили»¹ (переклад наш. — М. Ю.). А в одному із сонетів (зб. «З вершин і низин»), звертаючись до Австрії, заявив:

Тюрмо народів, обручем сталеним
 Ти обціпила їх живі сугуби
 Й держиш — не для пожитку, не для слави,
 А лиш для жиру клеветам мерзенним.

Отак пастух попута коні в полі
 Через ногу; здаєсь, три ноги вільні,
 А йти вони, ні бігти не зусильні —
 То ржуть, гризуться спільники неволі.

Отак і ти попутала народи,
 Всім давши зверхні вигляди свободи,
 Щоб одні одних гризли і душили.

І хоч всі дружно рвуться з твого круга,
 Та в різні боки шарпають друг друга.
 Сей колот — джерело твоєї сили²

Здійснюючи імперську політику стосовно Буковини, австрійський уряд поставив на привілейоване, протекціоністське становище румунів, зігнорувавши національні інтереси і права українців. Українське населення краю зазнавало тяжкого соціального і національного гніту, насильно онімечувалося чи румунізувалося. Панівною на Буковині в той час була німецька культура й відповідна громадсько-культурна атмосфера. О. Кобилянська небезпідставно писала, що тут «все було, мов павутиною, обсноване німеччиною»³. На певному привілейованому становищі перебувала румунська культура. Українська ж культура піддавалася всіляким утискам і переслідуванню, не мала сприятливих умов для свого розвитку. Ст. Смаль-Стоцький справедливо зауважував у праці

«Буковинська Русь», що з прилученням до Австрії «буковинські русини⁴ вже з самого початку були в своїм розвитку вкорочені й упосліджені [...]. Із всяких пізніших розпоряджень можемо переконатися, що уряд сам прикладав рук до румунізації русинів»⁵. Явно дискримінаційна щодо українців Буковини урядова політика призвела, зокрема, до того, що вони протягом тривалого часу (до кінця 60-х рр. ХІХ ст.) не мали можливості здобувати освіту рідною мовою, формувати свою національну інтелігенцію (еліту), змушені були навчатися в німецьких чи румунських школах, денаціоналізуватися. Стати за таких обставин українським письменником, громадсько-культурним діячем загалом, значило проявити велику громадянську мужність і відвагу. Зробити це могла лише та людина, що мала глибокі патріотичні переконання, була кровно пов'язана з народом, усім серцем віддана йому. Нею й став Ю. Федькович, який, зрідши у народному гуцульському середовищі, в сім'ї, де дотримувалися народних звичаїв і традицій, любили народну пісню і казку й розмовляли тільки українською мовою, уже змалку виробив у собі щирі патріотичні почування, що згодом під впливом різних чинників, передовсім творчості великого Шевченка, значно поглибилися, допомогли йому вийти на шлях рідної літератури й назавжди утвердитися на ньому.

* * *

Як уродженець Буковини, Ю. Федькович виявляв свої патріотичні почування передусім до неї — краю, де «орлом родився», де «соколом ріс» («Ой виїду я з хати»). Буковину він ніжно величав «мамкою», «ненькою» («Буковина»). Своє замилювання рідним буковинським краєм, зокрема його неповторною поетичною природою, висловлював не раз у художніх творах, листах до друзів і знайомих. У поезії «Ой виїду я з хати» категорично заявив: «Над наше Підгір'я на світі вже ніт!»⁶, а в оповіданні «Штефан Славич» із захопленням написав: «Най каже хто що хоче, я все своєї: нема й нема кращого світа понад гуцульські гори. Небо над ними чисте, як дорогий камінь, смеречина зеленіє як зимі, так літі, пташка не втихає, а хрещатий барвінок стелиться по шовкових травах, що цілу Буковину своїми запахами обвіяли. О панство моє миле! Як у кого коли серденько заболить, най лиш іде до нас, а коли тут не подужає, то вже нема йому ліку у Господа милосердного»⁷. Таким же закоханим був Ю. Федькович і у своїх краях — людей щирих, гостинних, гордих і вільнолюбних, наділених почуттям лицарської честі й гідності. В оповіданні «Люба — згуба» устами оповідача він не раз виражає своє захоплення способом життя, натурою селян-гуцулів. Наприклад: « — Гай, гай! — кажу та й махнув, аби робити, як мені казано, бо я, знаєте, свого брата дома гірше боявся, як тепер не знати якого єнорала, та й таки так і має бути, щоби молодший брат старшого боявся, — а може, ні? Може, де й ні, але в нас, межи гуцулами, уже раз така установка, та й ніхто її не переіначить, бо у нас, знаєте, старі руські обичаї ще чисто утрималися, — коли не ліпше, як на самій Україні, бо Україною, бачите, орудував хто хотів та все їй своє набивав, але до гуцулів, Богу дякувати, не конче ляшків, та недоляшків, та переляшків, та як погана віра май зветься, — і кортіло. У нас справа швидка: з креса та в груди — за димом не видко, за громом не вчуєш»⁸. І далі: «У нас на храмах обирають також старосту, якби й на весіллі. У нас тогді був один чоловік, Ферик називався, за храмського старосту. От і прийшов та й став просити до столу [...] Не гордуйте, прошу; хоть у нас великі приправи не найдете, то найдете чисте серце та щирю думку, — а хоть тота думка трохи бистра, як ті вітрове в наших горах, то нічо того не шкодить; ліпше так, міркую, якби ми ходили замлілі та бездушні, як ті ваші міщани, що щирю думку та ніт вісті май що малпують, а тут би раді чоловіка в лижці води утопити, — ми не так: ми вас хіба в мідку солоденькім утопимо, а бити вас, бігме, не мемо, — най вас Господь б'є ласкою своєю та усім добром, а ви знов будьте добрі на нас та не цурайтеся нас, простих гуцулів, ані нашого столу»⁹.

Ю. Федькович настільки любив Буковину і тих людей, серед яких зріс, жив і працював, що не мислив і не уявляв себе поза ними. «Моє щастя, — писав він Д.Танячкевичу, — в Буковині у горах, а коли не в горах, то все-таки у Буковині межи Дністром і Прутом. Не знаєте ви, любку мій, кілька там краси та поезії»¹⁰. Ю. Федькович навіть своїм способом життя не хотів відрізнятись від селян-гуцулів — дотримувався народних гуцульських звичаїв і традицій, одягався за будь-яких обставин по-гуцульськи. Сардакові, головному атрибуту гуцульської ноші, присвятив спеціального вірша («Мій сардак»):

Я ж бо тебе не звержуся,
Руський мій сардаче!
Тепер аж я заспіваю,
Тепер аж заплачу,

Бо маю ся в що утерти:
Широкіі поли.
Не скину тя, мій сардаче,
Ніколи, ніколи!¹¹

Ю. Федькович любив Буковину до загину, до самозречення. В оповіданні «Люба — згуба» від автора-оповідача чуємо таку сповідальну заяву: «Що я тут пишу, то я не пишу небилиці, але кавалок мого життя, мого так красного та любого тривку, що годі його буде й до гробної дошки забути. Ні! зелена моя Буковина, сині мої гори, холодні мої ізвори! Хіба мене рука моя забула б, щоби я вас забув»¹².

Такими ж вірними у любові до рідної Буковини постають і герої багатьох творів (поетичних, прозових, драматичних) Ю. Федьковича. Опинившись на чужині, вони впадають у велику тугу за рідним краєм, розлуку з ним переносять дуже важко. Як, скажімо, персонажі поезії «У Вероні»:

У Вероні, гей, на брамі каменіі,
Там стояли три жовняре молодіі.
Оден сперси на поручу, задумавси,
Дрібненькими сльозочками заплакавси;
Другий его до серденька пригортає
Та й до него ізтихенька промовляє:
«Ей, не тужи, брате милий, не журиси!
Красно, мило в Італії, подивиси!
Землю трави шовковії укривають,
Соловії голоснії не втихають».
«Добре тобі, любий брате, говорити,
Коли ж мені в чужім краю горе жити.
Горе ж мені в чужім краю пробувати,
Прийде з жалю великого погибати.
Бо хоть красно в Італії, лиш би бути,
Таки годі краю свого ба й забути.
Бо хоть у нас виногради не зацвили,
Коли ж бо в нас нарід любий, нарід милий;
А тут люди не є люди, але звіри,
Ні в них Бога, ні в них царя, ні в них віри”.
У Вероні, гей, на брамі каменіі,
Там стояли три жовняре молодіі.
Оден сперси на поручу, задумавси,
Дрібненькими сльозочками заплакавси;
Другий его до серденька пригортає,
Сльози ему дрібненькіі обтирає;
Обтирає дрібні сльози та й голубить:
«Не журиси, брате милий, брате любий!
Бо если ми в Італії не пімремо,
То ще ми си в наші краї повернемо»¹³.

Туга за рідним краєм володіла і самим Ю. Федьковичем, коли він перебував на чужині, відбуваючи військову службу. «О, Ви не здумаєте, соколе, — писав якомсь К. Горбалеві, — який я при тій гадці щасливий, що нині-завтра у свої краї, межі свої люди си поверну і їм ще най хоть лебедю пісню заспіваю. Коли ж мене лиш сама думка так щасливим робить, який же я тогді аж щасливий буду, як тота думка наяві стане?»¹⁴

На Буковину Ю. Федькович дивився як на складову і невід’ємну частину всієї України. Його патріотизм мав загальнонаціональну основу — ґрунтувався на любові до всього українського народу. «Наш народ», «Руський край», «Русь» буковинський письменник вживав здебільшого в розумінні: весь український народ, всі українські землі. В часи, коли Україна була пошматована різними імперіалістичними державами, а на Буковині певна частина української інтелігенції всіляко культивувала вузькобуковинський патріотизм, це мало особливо важливе значення.

Витоки загальноукраїнського патріотизму Ю.Федьковича слід шукати насамперед у народнопоетичній творчості, надто в тих її зразках, що подавали образ нероздільної, «всієї України». Адже до початку 60-х років XIX ст. буковинський співець був абсолютно відірваний від українського культурного світу, від рідної літератури. Усна народна творчість служила йому тривалий час єдиним джерелом, за яким він міг пізнавати історію, суспільне та духовне життя свого народу. А вона, народна творчість, не знала кордонів, проникала у всі куточки України, формуючи в людей свідомість духовної та національної спільності. Відомо, що Ю. Федькович добре знав народну творчість, збирав, записував і з допомогою преси всіляко популяризував її. Серед здійснених ним на Буковині записів народних пісень (у 1968 р. вони опубліковані окремою книжкою)¹⁵ є чимало таких, що не прив'язані своїм змістом, історичним чи побутовим колоритом безпосередньо до буковинського ґрунту, мають загальноукраїнське значення, прищеплюють любов саме до єдиної, «всієї України» («Гей по горі, по високій, повій постелився...», «Чому байрак не зелений?», «Гей у лісі сніжок трясє...», «Гой при морі, при Дунаю...» та ін.).

Можна, отже, з певністю сказати, що у свідомість Ю. Федьковича така нероздільна, «велика» Україна входила уже з дитинства разом з народною піснею і казкою, а згодом — і з прогресивною українською літературою, нясамперед — з глибоко патріотичною музою Т. Шевченка.

Сенс свого життя, кредо своєї патріотичної громадсько-культурної діяльності Ю. Федькович висловив тривіршем «Що я люблю, в що вірую, на що надіюсь», написаним у серпні 1887 р.:

Я люблю мою Русь-Україну;
Я вірую в єї будучину;
В тій-то надії я живу й умру¹⁶.

Любов Ю. Федьковича до рідного народу була щирою, безкорисливою, справді синівською, а віра в його щасливе прийдешнє — непохитною. «Я наш нарід цілим серцем люблю, і душа моя віщує, що його велика доля жде»¹⁷, — писав він К.Горбалеви.

Як письменник і громадський діяч Ю. Федькович вважав своїм обов'язком всіляко (і словом, і ділами) слугувати народові, віддати всього себе, як сказав на власному ювілейному вечорі 1886 року, «на віттар матери-Руси, на віттар людськості». У вірші «Нива» поет заявив про свою готовність піти всією «руськов Українов», зібрати й згуртувати до праці на рідній громадсько-культурній ниві («на своєму полі») «женців» — відданих народній справі трудівників, приєднатися до них і натхненною працею надихати на патріотичний подвиг:

А я заспіваю по руському краю,
Щоб було далеко, далеко мя чути;
Від Чорної гори до Дніпра-дунаю
Розсипся ми, пісне, барвінком та рутов!..
Розсипся ми, пісне, як сонечко вліті,
Хай наші кроваві навіки обсушить..
Розсипся, розбийся, як грім по рокиті,
Хай шваркит німецький нас більше не глушить!¹⁸

Бажання бути співцем усього українського народу, закликати його до боротьби за волю, прославляти його словом-піснею буковинський поет ще яскравіше виразив у поезії «У науці, у розраді...»:

У науці, у розраді України доля,
А в залізі да у крові України воля;
А у пісні голоснії України слава!
Благословіть Україну,
А я заспіваю¹⁹.

Ю. Федьковича завжди хвилювала важка історична доля українського народу, роз'єданого, віками гнобленого різними колонізаторами. У поетичній уяві письменника рідний народ асоціювався з Дністром. «Пливе Дністер тихий, як той руський народ, широкий, як його думка, глибокий, як його рани»²⁰, — сказано в оповіданні «Безталанне закохання». Буковинський поет ставив перед собою мету всіляко сприяти поліпшенню долі народу, боротьбі за його визволення. У поемах «Новобранчик» і «Лук'ян Кобилиця», позначених революційним пафосом, є прямі заклики до цього. У першій з них читаємо:

Козаки за свій край та волю ся б'ють, —
А ми за що б'ємось? Ох, братя, не скажу,
Бо мушу ще жити, ще мушу співать,
Аж ту Чорногору собов не підважу
Та Добуша найду... Вже доста му спать
В могилі, вже доста тяжкої покути
За малу причину — молоду дівчину...
Встань, друже! Ми дужі, ми вже не рекрути...
А мусимо гинуть, то будемо гинуть —
Але не під лозовинов
В німецькій неволі, —
За руський край загинемо,
За руськую волю²¹.

Ю. Федьковича, як справжнього патріота, дуже тривожило те, що українським хлопцям доводилося воювати і гинути не за Україну (не за «руський край»), не за «руську волю», а за чужі їм інтереси. З великою експресією, з глибоким поетичним чуттям і вмінням він висловив це у виразно антиавстрійській та антимілітаристській поезії «Золотий лев»:

Гой, та ріжуть тарабанчики,
Машерують новобранчики,
Новобранчики-соколи, —
Займив цісар в чисте поле,
На лукаву Італію,
На кроваву баталію.
Ой та не мало, та й не много,
Лиш триста тисяч без одного,
А все хлопці, а все руські
Під канони під французькі,
Круто-руто поверчені...
Новобранчики засмучені:
Бо де грене —
Триста гине,
А де гукне —
Серце пукне²².

Патріотичним, визвольним пафосом сповнена поема Ю. Федьковича «Лук'ян Кобилиця». Повстання, очолене Лук'яном Кобилицею, письменник розглядає як явище, зумовлене і соціальним, і національним гнобленням народу. Лук'ян Кобилиця підняв селян-буковинців на повстання, бо стурбований їх тяжким підневільним становищем — тим, що їх жінки, діти «від студени гинуть», що вони навіки «запродані у панську неволю», що Буковину «на аркані повів німець з Відня в свою глуху Німеччину» та й «запродав ляхкам-панкам у другу неволю». Він вирішив «уступитись за праведну волю», сказавши собі:

Гори мої сині,
Або я вас вирятую,
Або за вас згину!²³

До депутатів, що зібралися на раду, Лук'ян Кобилиця звернувся із словом, у якому закликав їх до боротьби, осудивши несправедливу щодо українців колоніальну політику австрійського уряду, самого цісаря:

Скочив Лук'ян із-за стола:
«А сором-бо, братя,
А сором-бо журитися
У гуцульській хаті!
Наші батьки не журились,
Та й нам ще не конче
Журитися! Наша правда

Велика, як сонце!..
 Ми не платим цісарщину,
 Щоб німці з-за того
 Справляли нам кайданячко
 На руки, на ноги.
 Ми не даєм до прийому
 Сини наші бідні,
 Щоби цісар бенкетував
 За них собі в Відні.
 Не так, братя депутати!
 Він цісар для того,
 Аби правду святу беріг,
 Як Бога святого,
 Аби нарід ущасливить,
 А не закопати!
 Ану, хлопці, ану живо
 Коня осідлати
 Мені мого вороного!
 Що буде, те й буде,
 А я їду в Угорщину
 До міста до Буди.
 Угре волю добувають,
 Поможуть і нащу.
 А ви стада воронії
 Женіте на пашу.
 А як прийдуть з Угорщини
 Від мене вам вісти...
 Тоді треба, пани-брата,
 На коники сісти...
 А де тепер наш Черемуш
 Глибокий ся точить,
 Там мусить кров поточитись,
 Панове молодці!²⁴

Патріотично-визвольні мотиви звучать і в окремих творах Ю. Федьковича про опришківський рух, про Довбуша (вірші «Братя-опришки», «Сам», «Доля», балада «Довбуш»). Перший твір містить заклик покарати різних кривдників народу — тих, «що місто пива кров нашу п'ють», три наступні репрезентують Довбуша як народного месника, перед яким «ляхи стинуть», тремтять усі «кати прокляті».

Патріотична громадсько-культурна діяльність Ю. Федьковича була спрямована на відстоювання територіальної цілісності України, єдності українців східних (наддніпрянських) і західних (галицьких, буковинських, закарпатських) земель. Саму ж ідею єднання українського народу поет найяскравіше розкрив у вірші «До мого брата Олекси Чернявського, що збудував міст на Черемші у Розтоках». Відштовхнувшись від конкретного життєвого факту — побудови моста на річці Черемош, яка в умовах Австро-Угорської імперії ділила Буковину і Галичину на дві окремі провінції, Ю. Федькович створив вірш великої узагальнюючої сили, в якому образ моста став символом національної єдності українського народу. Схваливши вчинок Чернявського, поет заявив:

Мости, брате Олексіку,
 Мости ти, мій друже,
 Єднай нашу Буковину
 З Червоною Русев.
 Най Черемош запінений
 І Чорний і Білий
 Із братію із руською
 Нас більше не ділить!²⁵

У вірші висловлюється радість з нагоди єднання українців Буковини і Галичини. Та розуміється твір, звичайно, ширше — як такий, що ставить питання про єднання всього українського народу, розмежованого в ХІХ ст., в часи поета, не тільки Черемошем, а й Збручем та Дністром.

Ю. Федькович не лише декларував, як у згаданій поезії, необхідність єднання українського народу. Він багато робив для зміцнення суспільно-політичних, культурних зв'язків між українцями західних та східних земель, для їх духовного зближення, взаємопізнання.

Живучи і працюючи на західноукраїнських землях, Буковинський Соловій намагався поширювати й утверджувати тут погляд на Східну Україну як на «велику батьківщину» кожного українця, як на головний осередок духовності всього українського народу. «Хто не може на Україну [тобто на Східну Україну. — М. Ю.], — писав він галицькому приятелю Д. Танякевичу, — та там ся народного духа учити, то най іде в руську Буковину: до Кіцманя, у Заставну, у Чорний Потік, а як там побуде якийсь час, най піде межі гуцули, у Довге Поле, у Розтоки, у Шипіт, у Сторонець»²⁶. І далі: «Караскайтеся, брата, чужоземщини та набувайте рідного духа, — найчистіш він на Україні віє, відтак на Буковині, — не забувайте, соколи мої ясні»²⁷. Сам Ю. Федькович постійно жив мрією побувати на Наддніпрянщині, бачити надрукованими там свої твори, а в 70-х роках ХІХ ст. вживав навіть заходи, звернувшись за допомогою до М. Драгоманова, перебралось туди (до Одеси) на роботу.

Східній Україні Ю. Федькович приділив значну увагу як письменник. Уже в ранній період своєї творчості він написав вірш «Україна», в якому, йдучи переважно за фольклорними та літературними джерелами, створив поетичний образ наддніпрянського краю з його героїчним минулим, славним Запорожжям, «тихим Дніпром», чарівною природою, співучими, душевно багатими людьми, з чудовими піснями та казками.

Східноукраїнські мотиви мають місце і в інших творах Ю. Федьковича (поезії «Поклін», «При відході», «Новобранчик», «Юрій Гінда», оповідання «Панич», «Кобзар і жовняри» та ін.). Такі твори посилювали у людей західних земель України патріотичні настрої, визвольні прагнення, потяг до єднання. Цю ж роль відігравали і ті твори письменника, що були присвячені Галичині («Русь»).

Важливим з погляду характеристики патріотичних переконань Ю. Федьковича є вияв ним уваги до двох видатних українських гетьманів — Мазепи і Богдана Хмельницького, до першого — перекладом трагедії німецького письменника Р. Готшала «Мазепа» (1872), до другого — створенням оригінальної трагедії «Хмельницький» (1886-1887). Трагедія Р. Готшаля, що не відзначається високою мистецькою вартістю, зацікавила Ю. Федьковича саме образом Мазепи-патріота — як такого, що стає на бік шведського короля у боротьбі проти російського царя «волі ради України», її незалежності. Посланцеві шведського короля Казимирові Мазепа каже, даючи згоду приєднатися до шведського короля:

Ціна така: держава самостійна,
Без опікунства москаля або
Ляха!²⁸

Трагедію «Хмельницький» Ю. Федькович написав незадовго до смерті, консультуючись з відомим ученим і політичним діячем, професором Чернівецького університету Ст. Смаль-Стоцьким. У ній змалював славного гетьмана та останні дні очолюваної ним визвольної боротьби українського народу. Хмельницький, з погляду Ю. Федьковича, мудрий і хоробрий керівник, справжній патріот, метою життя якого було змагання за «Україну вольну, самостійну». Сам Хмельницький каже про себе так:

Бо я для України лиш жию!
Є і душу й тіло завдаю!
За ню ріков козацька моя кров! —
Се моя заповідь²⁹.

Образ Хмельницького і героїчний, і трагедійний. Трагізм героя зумовлюється не так зовнішніми, як внутрішніми, психологічними чинниками. Хмельницький страждає не стільки від невдач у битвах, скільки від розуміння, усвідомлення того, що не зумів, як гетьман, державний діяч, забезпечити незалежність і самостійність України, став жертвою підступу й обману.

Ю. Федькович виявив у трагедії «Хмельницький» негативне загалом ставлення до Переяславської ради, представивши її як акт, що мав сумні, трагічні наслідки для подальшої долі українського народу. Боярина Бутурліна, який очолював російську делегацію на раді, змалював непривабливо — як великого інтригана, людину нечесну й підступну, що ставить перед собою мету будь-що «виграти

справу” на користь Росії, перехитрити українського гетьмана і його прибічників. До речі, погляд на Переяславську раду як на передумову трагічної історичної долі України Ю. Федькович засвідчив і мелодрамою «Керманіч», створивши в ній міфічний образ «короля Гуцула», який має прокинутися з віковичного сну й очолити збройний похід на Москву, щоб виборювати вільну Україну («Та й рушим під Москву — наш край здобувати»³⁰).

Відстоюючи інтереси, щасливу майбутню долю українського народу, Ю. Федькович картав його поневолювачів: австрійський цїсаризм, який хотів одного — «коби таки вигиб увесь руський рід»; російський царизм, «що рад би разом всіх слов'ян закути у оден кайдан»; польську шляхту, готову «святую нашу Русь заколотити в свою грузь», та румунських шовіністів («Страж на Русі», «Лук'ян Кобилиця», «До наших румунізаторів» та ін.). Особливо гостро осуджував Буковинський Соловій імперську, ворожу українському народові політику цїсарської Австрії та царської Росії. У поемі «Лук'ян Кобилиця», яка через своє виразне антиавстрійське спрямування не була своєчасно опублікована й тривалий час поширювалася в рукописному вигляді, виявляємо дуже гострий, «шевченківський по духу» (Д. Павличко), виступ поета проти австрійського цїсаризму, самого цїсаря. Важливим з цього погляду є передусім такий авторський відступ у творі:

Цїсар сидить на стільчику
Та в карти ся грає,
А ті гори буковинські
Нехай пропадають!..
Нехай пропадають, нехай погибають!
Коби таки вигиб увесь руський рід!
Так німці си нишком у Відні гадають
Та риють великий-великий нам грїб.
Копайте, панове! Копайте, здорові!
Хто яму копає, собі їй копає.
Не тому могила, кому їй зробили,
А тому, кого в ню відтак поховають.
А ми підем з топірцями
В зелену діброву,
Та витешем домовину
Велику, кедрову,
Та пішлемо до цїсаря
В німецьку столицю..³¹

У радї творів Ю. Федькович різко виступив проти експансіоністської щодо України, інших народної політики російського царизму, а заодно проти тих, хто на західноукраїнських землях всіляко підтримував цю політику, — москвофілів. У 1869 р. він написав німецькою мовою (для газети «Czernowitzer Zeitung») статтю «Bis es noch nicht zu spät wird!» («Щоб не було запізно!»), якою звертав увагу громадськості на ту загрозу, яку несла народам світу, зокрема українському, реалізована з допомогою москвофілів імперська політика Росії. Пристрасно, переконливо і з тривогою він застерігав усіх — «Щоб не було запізно!» З цього погляду промовистим є уже початок статті: «Битва під Полтавою (1709) завершилася. Русь завоювали московити, їх цар Петро привласнює ім'я переможеного народу, бере собі титул царя Руси й укладає програму своєї майбутньої політики: з Москви до Дніпра, з Дніпра до Вісли, з Вісли до Карпат, звідти до Дунаю, а від Дунаю до Босфору. Хіба стане хтось заперечувати, що це не розходиться з його програмою — поневолення всіх слов'ян?

Але як? — Московська дика орда, з одного боку, і численне слов'янство, що стояло тоді на досить високому рівні культури, з другого!..³²

Стаття Ю. Федьковича «Щоб не було запізно!» виникла в умовах поширення на західноукраїнських землях москвофілства, коли воно, всіляко (і фінансово) підтримуване російськими правлячими колами, справді становило тут небезпечну для українського національного руху силу. До москвофілів («старих»), як до зрадників свого народу, вірних слуг російського царизму, Ю. Федькович неодноразово виявляв своє негативне ставлення, чи не найяскравіше — у поезії «Наші “старі”» (1886):

Лиш пес старий, так кажуть люде, —
А чоловік все молодий.

Се, може, й правда у людей,
А в нас, у русинів, на чудо,
Ще в пелінках, а вже старий
І вже, — о Божа Мати, крий! —
Уже учиться, собака,
Нарід продавати.
І за руські, людські душі
Карбованці брати,
Як за Христа невинного
Іскаріот Юда...
О, схаменіться уже раз
Ви, обскуранти, ідіоти!
Бо ми вже люде, а не скоти,
Бо правда з нами і за нас,
А з вами лож одна мерзенна
Та Абля кров свята, невинна
На ваших каїнських руках.
І буде Каїна вас жах
Всім на покай, усім на диво,
Гадюки, гнати аж у Неву,
А фурії за вами вслід...
Се божий суд і наш завіт³³.

Йдучи за прикладом Т. Шевченка, Ю. Федькович різко викривав усіх тих, що зрікалися своєї батьківщини (свого дому), заради вигоди подавалися в чужі краї («Сему-тому, хто цураєсь свого дому», «Чому тоті наші пани...» тощо). З почуттям гніву поет запитував їх:

Чо ж кидаєш, руський сину,
Україну-матку?
Чо ж кидаєш, недовірку,
Рідне Запороже,
А сам ідеш — у калюгу?
Жалься, потний Боже!³⁴

Як справжній патріот, Ю. Федькович тривожився, коли бачив, що його співвітчизники проявляють пасивність, і радів, коли переконувався, що вони духовно відроджуються. У віршах «На новий рік» та «Я не дивуюся», написаних у 1886 р., поет критикує своїх сучасників за бездіяльність, небажання вчитися, здобувати освіту і знання, закликає їх схаменутися, «пробудитися з сну твердого» і йти, долаючи труднощі й перешкоди, до світлої і великої мети. Ю. Федькович хоче бачити свій народ цивілізованим, освіченим, а його майбутнє — щасливим:

Я не дивуюся, що ми
Нічого в світі не умієм
(Звичайно, бідні гречкосії);
Але дивуюся, що ми
Нічого вчитися не хочем,
Хоть нам наука коле в очі,
Хоть нам при кожному лучаю
І верби ю проповідують.
Не цурайтесь, не цурайтесь
Ми науки, братя!
Роздивімся поусюду,
Заздрім в кожду хату,
Щоб навчитися з чужої,
А не свої хиби,
Що нам вчитись ще, а що нам
Забувати треба
Й до котрого побережія

Нам би кермувати,
Щоб до мети ся добити,
В пристань ся дістати.
Бо та руська наша мета
Світла і велика,
Але путь до неї строма,
Прикра і далека.
І ніхто ю нам не справить,
Як свята наука;
Задля того ж, руські братя,
Книжку, книжку в руки!³⁵

А у вірші-пісні «Нова Січа», опублікованому у 1887 р., поет висловлює радість з приводу загального національного пробудження українців Буковини у 80-х роках ХІХ ст., розглядаючи його, що важливо, у певному історичному контексті — як спадкоємне продовження традицій українського козацтва, Запорозької Січі, зруйнованої царською Росією:

Була Січ на Україні,
Чуди зруйнували
І козацьку давню волю
Вбити загадали.
Не уб'єте руську волю,
Вороги прокляті,
Бо та Січа України
В кожній руській хаті!
Бо та Січа України
В кожній руській груді:
Не зруйнують ні татари,
Ні ляхи, ні чуди!
Бо та Січа України
Повік буде стати;
Стережіть ю, руські діти,
Як рідную мати!³⁶

Прикметно, що пісню «Нова Січа» Ю. Федькович велів співати на мелодію українського національного гімну «Ще не вмерла Україна». Це засвідчує, з одного боку, високу національну свідомість буковинського поета, а з другого — загальноукраїнський контекст національного руху на Буковині в ХІХ ст.

Ю. Федькович піклувався про патріотичне виховання молоді, дітей. Він написав чимало патріотичних, повчально-дидактичних творів, призначених для юного читача («Рідний край», «Старий господар умирає і сина навчає» та ін.). В останньому, зокрема, серед багатьох розумних, доречних батькових повчань є і патріотичне:

За все найдужче, сину, ти ся бій,
Що хочуть в тебе взяти нарід твій,
Сокровище твоє щонайдоружче.
Не бійся дебр, а бійсь в болоті троци!³⁷

Духовному зближенню українських земель Ю. Федькович сприяв великою мірою власним творчим прикладом. Він контактував з окремими східноукраїнськими громадсько-культурними діячами — М. Драгомановим та О. Кониським, які, до речі, всіляко популяризували його ім'я, творчість на Східній Україні та в Росії. М. Драгоманов видав 1876 року в Києві збірку прозових творів буковинського письменника — «Повісті Осипа Федьковича». У передмові до книжки він оцінив Ю. Федьковича як справді народного митця, а його прозові твори — як «діла цілком його власні, самостійні, яких не було ні перш, ні послі у галицьким письменстві»³⁸. О. Кониський опублікував у 1888 році в російському журналі «Вестник Европы» статтю-спогад «Осип Федькович», в якій охарактеризував буковинського письменника як «поборника народної свободи і національного відродження, співця загальнолюдської любові»³⁹, як людину, що відзначалася «незвичайною

скромністю, привабливою добротою і самовідданою любов'ю та відданістю до русинів, особливо до своїх гуцулів»⁴⁰

У своїй художній практиці Ю. Федькович орієнтувався на творчість східноукраїнських письменників, перш за все — Т. Шевченка, Марка Вовчка та Г. Квітки-Основ'яненка, про яких захоплено відгукнувся: «Нема в нас сонця, як Тарас, нема місяця, як Квітка, і нема зіроньки, як наша Марковичка»⁴¹. В українській літературі Буковинський Кобзар утвердився як продовжувач традицій цих письменників, насамперед Т. Шевченка, як митець загальноукраїнського значення. У вірші «Нива», назвавши Т. Шевченка своїм «татом», поет поклявся розвивати на Буковині його І справу і цій клятві залишився вірним назавжди:

Ліпше сам я рано встану,
А сповівшись щиро Богу,
Займу плуги круторогі,
Зорю гори та й долину,
Зорю свою Буковину,
Як наш Тарас, як мій тато
Научив мене орати;
І віру, любов, надію
Буковинов скрізь посію⁴².

Т. Шевченко, з погляду Ю. Федьковича, — національний Пророк: той, хто «чистим рідним словом», «свойов гуслев» зібрав українців «у собор великий», дав їм свої безсмертні, великої історичної ваги заповіді («Осьмий поменник Тарасові Шевченкові на вічну пам'ять! Варіант А»). Ю. Федькович виявляє невдоволення тим, що його співвітчизники не сповняють заповітів Т. Шевченка, зокрема того, високопатріотичного, що виражений словами: «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля». Т. Шевченко, каже буковинський поет («Осьмий поменник Тарасові Григоровичеві Шевченці на вічну пам'ять! Варіант Б»), велів нам «учитися і других навчати», по-своєму вести своє діло,

...у своїй
І хаті, і школі
Добувати свого щастя,
І сили, і волі.
А ми ж его послушали?⁴³ — гнівно й докірливо запитує своїх

сучасників Ю. Федькович.

На глибоких патріотичних засадах базувалася і педагогічна діяльність Ю. Федьковича, яку він розпочав у середині 60-х років XIX ст. з написання посібників для народної школи. Уже в 1866 р. мав готовим «Буквар», оформлений народною мовою і фонетичним правописом. Наприкінці цього ж чи на початку 1867 р. надіслав його на розгляд разом з порадами, як краще заснувати народні школи, чернівецькій православної консисторії. На початку серпня 1868 р. та ж консисторія офіційно запросила Ю. Федьковича до роботи над книжками для народних шкіл. І це додало йому охоти до подальшої педагогічної діяльності, до сподіваної безпосередньої участі у розбудові української національної школи на Буковині. У нього, як сам казав, «блиснула надія наші школи на народнім язичі основати»⁴⁴. Став, насамперед, докладати всіх зусиль, щоб видати «Буквар». Однак вони виявилися марними. Шкільні власті Буковини й Галичини того часу, що склалися переважно з москвофілів, відхилили («відтрутили») народний за змістом і мовою «Буквар». Невдача з виданням і впровадженням у шкільну практику «Букваря» відбила у Ю. Федьковича бажання працювати над іншими посібниками для народних шкіл. А мав він намір створити підручники з різних галузей знань: «Моя гадка була така: написати уперед Буквар, відтак рахубу, відтак географію, відтак сторію, відтак економію, відтак правництво, при тім сторію біблійну, науку релігійну, молитвенник, житіє святих і т. д.»⁴⁵ Щоправда, крім «Букваря», Ю. Федькович встиг на цей час написати і «Співанник для господарських діточок», який згодом, у 1869 р., був виданий у Відні заходом тамтешніх українських студентів.

У липні 1869 р. щойно створена буковинська крайова шкільна рада запропонувала міністерству призначити Ю. Федьковича інспектором шкіл Вижницького повіту. 31 серпня того ж року призначення відбулося. До інспекторської роботи, що тривала майже три роки (з вересня 1869 р. до червня 1872 р.) Ю. Федькович приступив з передовими поглядами на освіту, з великим прагненням служити своєму народові, рідній культурі та водночас з розумінням того, що в умовах Австро-

Угорської імперії, не зацікавленої у духовному розвитку українців, не зможе багато корисного і доброго зробити. 18 листопада 1869 р. писав М. Бучинському: «Круг его [інспекторського чину. — М. Ю.] дуже тісний і немого дасться доброго зробити, найпаче для того, що правительство не є нам приятне, на що много доводів маю чи маємо»⁴⁶.

Все ж, ставши шкільним інспектором, Ю. Федькович розгорнув різнопланову роботу, спрямовану на реорганізацію відсталого в той час на Буковині системи освіти. Він виробив, зокрема, новий план навчання, який передбачав широку (гуманітарну і природничу) підготовку учнів, їхнє всебічне (патріотичне, естетичне, фізичне) виховання. Склав і зробив сміливу спробу реалізувати проект заміни у шкільних книжках етимологічного правопису на фонетичний (на «кулішівку»). У квітні 1871 р. надіслав такий проект на розгляд до буковинської крайової шкільної ради. На жаль, цей проект спіткала така ж доля, як і «Буквар». Він був переданий на рецензію учителю Чернівецької гімназії москвофілові І. Глібовицькому, в якого (із зрозумілих причин) і запропастився. Зате домагання Ю. Федьковича запровадити в народних школах «Співанник для господарських діточок» увінчалось успіхом. Восени 1869 р. Ю. Федькович звернувся з відповідним проханням до буковинської крайової шкільної ради. На основі позитивної оцінки, зробленої відомим українським письменником і композитором, професором музики С. Воробкевичем «Співанник...» був визнаний міністерством (1870 р.) придатним для використання у народних школах. Свою радість з приводу цього Ю. Федькович висловив в одному з листів до редакції львівської «Правди»: «Ще вам мушу донести вість, що мій співанник для дітей міністерія за добрий узнала. Се, мабуть, перша книжка кулішівкойов, що в школах позволена»⁴⁷.

Як інспектор Ю. Федькович особливо турбувався про те, щоб українські школи стали справді народними, національними. У доповідній записці виконавчому комітетові Буковинського сейму від 12 вересня 1869 р. він переконливо доводив, що «школа повинна стати народною, щоб приносити користь і насолоду, стати живою і працювати для народу»⁴⁸. «Народна мова, народна поезія, народні звичаї, народні пісні, народні легенди — основа всього народного. І якщо народна освіта не спирається на неї, то рано чи пізно вона розпадеться. Вся система знань для народу мусить базуватися на народності, інакше буде марною»⁴⁹, — так категорично заявив Ю. Федькович. Головним елементом народності він вважав мову, тому настирливо добивався, щоб викладання в школах велося українською народною мовою, щоб нею писалися шкільні підручники. «Ми маємо, — підкреслював Ю. Федькович, — звучну, гнучку, здатну до вивчення мову, незважаючи на те, що московити і поляки намагаються її поглинути. Якщо вона не могла розвиватися в літературному відношенні через боротьбу з ворогами, що прийшли зі Сходу, то вона розвивалася в селянській хаті і народила такого генія, як Тарас Шевченко, який зробив цю мову безсмертною»⁵⁰.

Ю. Федькович прагнув вберегти народну школу від впливу москвофілів, що вороже ставилися до всього народного, національного, передового, писали підручники мовою старокнижною чи язичієм, дотримувалися етимологічного правопису. Важливою з цього погляду є уже згадувана його стаття «Щоб не було запізно!» Нею він прагнув звернути увагу на те, яку небезпеку становило москвофільство для суспільства, для народної, національної школи, освіти рідною мовою. Ю. Федькович зауважив, зокрема, що «підручники для наших народних шкіл написані чернечою мовою 13 ст.», а це, на його думку, є особливо небезпечним, бо від такої мови до московської один лише зовсім незначний крок»⁵¹.

Усе щойно сказане дає підстави твердити, що у боротьбі за українську школу Ю. Федькович виступав як педагог-новатор, патріот. Чимало його починань на освітянській ниві виявилися для Буковини (та й для Галичини) завчасними, не реалізованими. О. Маковей справедливо зазначав: «Федькович зі своїми думками про народне шкільництво випередив буковинців на цілі десятки років»⁵².

У справі утвердження й популяризації ідеї національної єдності українців Ю. Федькович чимало зробив як редактор газети Буковина. Редагований ним у 1885-1888 роках часопис висунув позитивну програму щодо цього, оголосивши війну консервативній інтелігенції, яка на угоду австрійському урядові та своїм корисливим цілям обстоювала буковинсько-галицький сепаратизм. «Ми, — писала газета, — мусимо раз назавжди покинути наш смішний і для нас пагубний сепаратизм, ради котрого ми в закутку й відділено дотепер жили, як якась нова, себто якась буковинська нація, і мусимо починати жити якоби одним духом і одним тілом з прочим руським народом»⁵³. Реалізації цієї програми газета домагалася по-різному. Вона налагоджувала контакти із Наддніпрянською Україною, із східноукраїнськими громадсько-культурними діячами (О. Кониським та ін.), виступала

на захист української культури, переслідуваної російським царизмом (на Східній Україні), німецькими, румунськими та польськими шовіністами (на західноукраїнських землях). Газета широко інформувала читачів про суспільно-політичне та культурне життя Наддніпрянської України, публікувала твори східноукраїнських письменників, літературно-критичні матеріали про них (Т. Шевченка, Марка Вовчка, О. Кониського), орієнтувала західноукраїнських майстрів слова на традиції цих письменників.

***

Ю. Федькович був одним з найвизначніших поборників соборності українських земель, незалежності України. Бачити рідний народ вільним, щасливим, возз'єднаним було його заповітною мрією. В ім'я здійснення цієї мрії він жив і працював. І сьогодні, здобувши незалежність та свободу, український народ із вдячністю згадує й свято шанує свого великого сина, справжнього патріота.

- 1 І. Франко, *Зібрання творів у п'ятдесяти томах* [Collected Works in Fifty Volumes], Київ, Наукова думка, 1986, т. 47, с. 357-358.
- 2 І. Франко, *Зібрання творів у п'ятдесяти томах* [Collected Works in Fifty Volumes], Київ, Наукова думка, 1976, т. 1, с. 173.
- 3 О. Кобилянська, *Про саму себе* [About Myself], in «Ольга Кобилянська: Альманах у пам'ятку її сороклітньої письменницької діяльності (1887-1927)», Чернівці, 1928, с. 51.
- 4 Русь, руський, русин — у XIX — на початку XX ст. на західноукраїнських землях вживалося ще дуже часто в значенні: Україна, український, українець.
- 5 Ст. Смаль-Стоцький, *Буковинська Русь* [Bukovinian Rus], Чернівці, 1897, с. 33.
- 6 Ю. Федькович, *Твори в двох томах* [Works in Two Volumes], Київ, Дніпро, 1984, т. 1, с. 51.
- 7 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 2, с. 40.
- 8 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 2, с. 12.
- 9 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 2, с. 12-13.
- 10 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 2, с. 361-362.
- 11 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 1, с. 142-143.
- 12 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 2, с. 24.
- 13 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 1, с. 23.
- 14 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 2, с. 346.
- 15 *Народні пісні Буковини у записах Юрія Федьковича* [Folk Songs of Bukovina in Yurii Fed'kovych's Records], Київ, Музична Україна, 1968, 220 с.
- 16 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 1, с. 401.
- 17 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 2, с. 384.
- 18 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 1, с. 141.
- 19 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 1, с. 181.
- 20 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 2, с. 109.
- 21 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 1, с. 134.
- 22 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 1, с. 105-106.
- 23 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 1, с. 137.
- 24 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 1, с. 139-140.
- 25 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 1, с. 142.
- 26 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 2, с. 362.
- 27 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 2, с. 363.
- 28 Ю. Федькович, *Писання. Драматичні переклади* [Writings. Dramatic Translations], Львів, 1902, т. 3, ч. 2, с. 417.
- 29 Ю. Федькович, *Писання. Драматичні твори* [Writings. Dramatic Works], Львів, 1938, т. 3, ч. 2 Б, с. 426.
- 30 Ю. Федькович, *Писання. Драматичні твори* [Writings. Dramatic Works], Львів, 1918, т. 3, ч. 1 Б, с. 64.
- 31 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 1, с. 138.
- 32 Ю. Федькович, *Щоб не було запізно!* [Let it not be too late!], in «Буковинський журнал», 1994, № 3-4, с. 129.
- 33 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 1, с. 395-396.
- 34 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 1, с. 111.
- 35 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 1, с. 393-394.
- 36 Ю. Федькович, *Писання: Поезії* [Writings: Poetry], Львів, 1902, т. 1, с. 561.
- 37 Ю. Федькович, *Писання: Поезії* [Writings: Poetry], Львів, 1902, т. 1, с. 488-489.
- 38 М. Драгоманов, *Переднє слово* [Foreword], in «Повісті Осипа Федьковича», Київ, 1876, с. 46.
- 39 О. Кониський, *Осип Федькович* [Osyp Fed'kovych], in «Юрій Федькович в розвідках і матеріалах», Київ, Держлітвидав України, 1958, с. 122.
- 40 О. Кониський, *Осип Федькович* [Osyp Fed'kovych...], с. 125.
- 41 Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 2, с. 360.

- ⁴² Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 1, с. 140.
- ⁴³ Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 1, с. 231.
- ⁴⁴ Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 2, с. 391.
- ⁴⁵ Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 2, с. 393.
- ⁴⁶ Ю. Федькович, *Твори* [Works], т. 2, с. 395.
- ⁴⁷ О. Маковей, *Матеріали до життєпису Осипа Юрія Гординського-Федьковича* [Materials for the Biography of Osyp Yurii Hordynskiy-Fedkovych], Львів, 1910, с. 194.
- ⁴⁸ Ю. Федькович, *Доповідна записка виконавчому комітетові Буковинського сейму про реформу початкової школи на Буковині* [Memorandum to the Executive Committee of the Bukovinian Parliament on Primary School Reform in Bukovina], in «Буковинське віче», 1994, 3 серпня, с. 3.
- ⁴⁹ Ю. Федькович, *Доповідна записка...* [Memorandum...], с. 3.
- ⁵⁰ Ю. Федькович, *Доповідна записка...* [Memorandum...], с. 3.
- ⁵¹ Ю. Федькович, *Щоб не було запізно!* [Let it not be too late!], с. 130.
- ⁵² О. Маковей, *Життєпись Осипа Юрія Гординського-Федьковича* [Biography of Osyp Yurii Hordynskiy-Fedkovych], Львів, 1911, с. 395.
- ⁵³ *Сепаратизм русинів* [Separatism of Ruthenians], in «Буковина», 1886, № 10, 16(28) травня, с. 1.

References

1. Drahomanov M. Perednie slovo [Foreword], in «Povisti Osypa Fed'kovycha», Kyiv, 1876.
2. Fedkovych O. Y. Pysannia. Dramatychni pereklady [Writings. Dramatic translations], z avtohraviv upershe vydav I. Franko, Lviv, 1902, t. 3, ch. 2.
3. Fedkovych O. Y. Pysannia. Dramatychni tvory [Writings. Dramatic works], na osnovi avtohraviv zredahuvav O. Kolesa, Lviv, 1918, t. 3, ch. 1 B.
4. Fedkovych O. Y. Pysannia. Dramatychni tvory [Writings. Dramatic works], na osnovi avtohraviv zredahuvav O. Kolesa, Lviv, 1938, t. 3, ch. 2 B.
5. Fedkovych Y. Dopovidna zapyska vykonavchomu komitetovi Bukovynskoho seimu pro reformu pochatkovoї shkoly na Bukovyni [Memorandum to the executive committee of the Bukovinian Seim on the reform of primary school in Bukovina], in «Bukovynske viche», 1994, 3 serp.
6. Fedkovych Y. Shchob ne bulo pizno! [Before it's too late!], in «Bukovynskiy zhurnal», 1994, № 3-4.
7. Franko I. Zibrannia tvoriv [Collected works], Kyiv, Naukova dumka, 1976, t. 1.
8. Franko I. Zibrannia tvoriv [Collected works], Kyiv, Naukova dumka, 1986, t. 47.
9. Kobylanska O. Pro samu sebe [About myself], in «Olha Kobylanska: Almanakh u pamiatku yii soroklitnoi pysmennytskoi diialnosti (1887-1927)», Chernivtsi, 1928, s. 51.
10. Konyskyi O. Osyp Fed'kovych [Osyp Fed'kovych], in «Yurii Fed'kovych v rozvidkakh i materialakh», Kyiv, Derzhlitvydav Ukrainy, 1958, s. 122-125.
11. Makovei O. Materialy do zhytjepysy Osypa Yuriia Hordynskoho-Fedkovycha [Materials for the biography of Osyp Yuriy Hordynskiy-Fedkovych], Lviv, 1910.
12. Makovei O. Zhytjepys Osypa Yuriia Hordynskoho-Fedkovycha [Biography of Osyp Yuriy Hordynskiy-Fedkovych], Lviv, 1911.
13. Narodni pisni Bukovyny u zapysakh Yuriia Fed'kovycha [Folk songs of Bukovina in the records of Yurii Fed'kovych], Kyiv, Muzychna Ukraina, 1968.
14. Separatyzm rusyniv [Separatism of Ruthenians], in «Bukovyna», 1886, № 10, 16(28) trav.
15. Smal-Stotskyi S. Bukovynska Rus [Bukovinian Rus], Chernivtsi, 1897.